

מבוא

המכון לחקר מדיניות קרקעית ושימושי קרקע של קרן קימת לישראל הוא הכתובת האקדמית-מחקרית העיקרית העוסקת בישראל בכירור ובמחקר של סוגיות במדיניות קרקעית. המכון עוסק גם בכירור סוגיות של תכנון קרקעי ושל שימושי הקרקע.

עם תחומי היסוד המרכיבים את הפלטפורמה האקדמית של המכון נמנים הנושאים הבאים:

1. ביצוע מחקרים וניתוח סוגיות קרקעיות תיאורטיות ויישומיות במגוון תחומים הקשורים לנושאים הקרקעיים. מחקרים אלה מבוצעים על ידי חוקרים מהמוסדות האקדמיים המגוונים בישראל וכוללים מחקרים עצמאיים של המכון כמו גם תמיכות במחקרים אקדמיים חיצוניים.
2. עידודם של חוקרים ברמות השוות לביצוע מחקרים בתחומי הדיסציפלינות הקרקעיות כמו גם עידוד מחקרים לתארים אקדמיים: מוסמך, דוקטורט ופוסט דוקטורט.
3. הענקת מלגות מחקר בהתאם לייעודיו המקצועיים של המכון ולמטרותיה של קרן קימת לישראל.
4. המכון מהווה מוקד מידע תיאורטי לחוקרים, לסטודנטים ולאנשי מקצוע ואישי ציבור המביעים התעניינות בתחומי ידע המדיניות הקרקעית ושימושי הקרקע.
5. המכון מפיק ומוציא לאור פרסומים מקצועיים בנושאי קרקע ומחקרים המבוצעים או נתמכים על ידו.
6. המכון מוציא לאור את כתב העת התקופתי "קרקע" שהוא היום הבטאון העיקרי העוסק בסוגיות אלה.
7. המכון מקיים את הפורום הישראלי למדיניות קרקעית שהוא הבמה המרכזית לכירור סוגיות קרקעיות ברמה הלאומית ומופיעים בו מיטב המרצים והעוסקים בתחומים אלה.
8. המכון מכנס אחת לשנה את "כנס ירושלים למדיניות קרקעית" המשלב דיון ציבורי אקדמי בתחומי הקרקע עם קונצרט המוקדש לנושאי האדמה אליו מוזמנים כל משתתפי הכנס השנתי.

המדיניות הקרקעית הלאומית וסוגיותיה. נושא המדיניות הקרקעית כמו גם סוגיות קרקעיות ותכנוניות לאומיות עולים לאחורונה בתכיפות רבה על סדר היום הלאומי. בשנים האחרונות נתעורר הצורך בניתוחן של סוגיות אלה בהיבטים אקדמיים-מחקריים יחד עם הבחינה הציבורית שלהן. קביעתם של עקרונות למדיניות הקרקעית הלאומית, כמו גם לזו התכנונית, הפכה צורך השעה עם תחילתה של מאה חדשה.

ההתייחסות לבעלות על קרקע הלאום והערכתה הכוללת של הקרקע. השינויים המשמעותיים המתרחשים בהתייחסות לבעלות על קרקע הלאום ולהערכתה הכוללת של הקרקע במוכנים הכלכליים מחד גיסא והנדל"ניים מאידך גיסא והכללתם של אלה בשיח הציבורי ובשיח האקדמי במקביל, יצרו את הצורך בליכונם מחדש של מרכיבי המדיניות הקרקעית וברענון התפיסה בכל הנוגע לערכיותה של הקרקע בהיבטים הלאומיים והציבוריים בהשלכותיהם למקרו כלכלה וגם בהיבטים הפרטיים, במסלול המיקרו-כלכלי.

הצורך להיערך מחדש בדרך שתתאים לשינויים בתפיסות הודגש בעיקר לאחר פסיקותיו של בית המשפט הגבוה לצדק בעתירות בנושאים שהיו שנויים במחלוקת ציבורית, כמו בהתייחסויותיו של בג"ץ לנושא הזכות להתיישב בישוב קציר (הקרוי על שם מגישו - קעדאן) ולנושא הקרקעות החקלאיות ושינויי ייעודן (החלטות אשר בשל מספריהן הסידוריים ניתן להן הכינוי "החלטות הבואינגים" של מועצת מקרקעי ישראל).

המחקר האקדמי. כמו השיח הציבורי, גם המחקר האקדמי בנושאים הקרקעיים התקדם מאוד בשנים האחרונות והמכון לחקר מדיניות קרקעית ושימושי קרקע מהווה כיום את האכסניה המרכזית שלו. תמיכתו של המכון במחקרים המבוצעים על ידי צוותי חוקרים אקדמיים מיוחדים המוקמים לעניין זה גדלה בשנים אלה והעמיקה מאוד, כמו גם עריכתם של מחקרים בסוגיות אלה המבוצעים במסגרתו. גם עידודם של מסטרנטים ודוקטורנטים במוסדות האקדמיים הכותבים מחקריהם בנושאי הקרקע עומד היום במקום מכובד בסדרי העדיפויות.

הפורום הישראלי למדיניות קרקעית ושימושי הקרקע. בשילוב עם הפעילות האקדמית של המכון פועל במסגרתו גם הפורום הישראלי למדיניות קרקעית. פורום ציבורי-אקדמי זה עוסק במפגשיו בגיבושן של תפיסות יסוד והמלצות בתחומי המדיניות הקרקעית הלאומית. מסקנות הפורום מועברות לעיתים גם לקובעי המדיניות הלאומית במטרה לסייע בגיבושה של המדיניות ושינויים המתחייבים בה.

"כנס ירושלים" השנתי למדיניות קרקעית לאומית. גם "כנס ירושלים" השנתי למדיניות קרקעית לאומית הפך להיות מסורת ומשתתפים בו רבים שעניינם רב בתחומים הכלכליים החשובים האלה. עד כה התכנסו ארבעה כנסים במסגרת זו. השתתפו בכל אחד מהם משתתפים מכל גוני הקשת המקצועית, האקדמית והציבורית. המכון משתדל למקד את הנושאים העולים לדיון במסגרת כנסי ירושלים לסוגיות העיקריות המצויות על סדר היום המקצועי-ציבורי ולמשתתפי הכנסים יש הזדמנות לשמוע את קובעי המדיניות העיקריים כמו גם את נושאי העיקריים של הדגל המחקרי-אקדמי.

כתב העת "קרקע" הינו ביטאון אקדמי מקצועי היוצא לאור אחת לשלושה-ארבעה חודשים. מתפרסמות ב"קרקע" רשימותיהם המקצועיות של כותבים מכל גוני קשת העוסקים בנושאי מקרקעין. מספר המנויים לביטאון גדל בהתמדה והוא מהווה היום כלי ביטוי מרכזי במשק הישראלי העוסק בניתוחן ובכירורן של סוגיות קרקעיות בהיבטים שונים. הרשימות המוצאות ביטוי ב"קרקע" הינן מהתחום האקדמי מחד ומהתחום הציבורי מאידך. מטרת הביטאון להביא בפני ציבור קוראיו ניתוחן של בעיות הקרקע מכל זווית אפשרית. יחד עם זאת מטרה מיוחדת היא לעורר ויכוח ציבורי ודיון אקדמי בסוגיות הכל-כך מורכבות של המדיניות הקרקעית שהפכה לאחרונה להיות מרכיב כל-כך דומיננטי וערכי במדיניות הכלכלית הלאומית בישראל.

שיתוף פעולה עם מוסדות אקדמיים. כשנים האחרונות הרחיב המכון גם את שיתוף הפעולה שלו עם מוסדות אקדמיים שונים כמו גם עם חוקרים מרחבי העולם. ב"כנס ירושלים" אף מוקדש מושב מיוחד להרצאתו של פרופסור אורח מחו"ל המביא בפני משתתפי הכינוס את עיקרי המדיניות הקרקעית הלאומית בארצו.

המכון קשור עם המחלקות לגיאוגרפיה, לכלכלה, למינהל עסקים ולתכנון ערים במוסדות אקדמיים שונים בארץ ומחוצה לה מתוך כוונה בסיסית של חילופי ידע ורכישת מידע בנושאים אלה מהנעשה בעולם. חלק ממחקרי המכון עוסק גם בתחומים השוואתיים.

מבנה המכון לחקר מדיניות קרקעית ושימושי קרקע. המכון מופעל באמצעות צוות עובדים קטן במיוחד ומבצע את פעילויותיו האקדמיות תוך הפעלתם של גורמים באקדמיה ושל צוותי מחקר חיצוניים. כתב העת "קרקע" נערך על ידי עורך מקצועי וביקורת מאמרים המתפרסמים בו נערכת על ידי צוות מחברי הועדה האקדמית המייעצת שליד המכון.

חברי הוועדה האקדמית המייעצת:

עמיעד (עדי) ניב - יו"ר.

פרופ' גדעון ביגר - החוג לגיאוגרפיה וסביבת האדם, אוניברסיטת תל-אביב/ועץ אקדמי.
פרופ' יהודה גרדוס - המחלקה לגיאוגרפיה ופיתוח סביבתי, מנהל מרכז הנגב לפיתוח
אזורי, אוניברסיטת בן גוריון בנגב/חבר.

פרופ' יהושע ויסמן - הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית - חבר.

פרופ' יוסי כץ - המחלקה לגיאוגרפיה, אוניברסיטת בר אילן - חבר.

פרופ' חנוך לכיא - פרו-רקטור, המחלקה לגיאוגרפיה, אוניברסיטת בר אילן - חבר.

פרופ' יונתן קורנבליט, דיקן בית הספר למינהל עסקים, האוניברסיטה העברית - חבר.

ד"ר דפנה לוינסון-זמיר, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית - חברה.

עמי דור-און - עורך כתב העת "קרקע" - חבר.